

A nemi élet elleni bűncselekmények értékelése a múlt tükrében

Assessing crimes against sexual life in the light of the past

dr. Németh Barbara, jogi kabinettitkár

Országgyűlés Hivatala

brbr.nemeth@gmail.com

Initially submitted March 25, 2023; accepted for publication April 11, 2023

Abstract

Like the interest in sexuality, the related criminal activities were also in the forefront of the individual's interest. People are provoked by scandalous stories, and disaster tourism is flourishing significantly.

As it is and was observed, relevant perceptions of specific populations have varied considerably in terms of their attitudes towards sexual offences.

This study concerns the temporary changes of assessing criminal sexuality throughout specific ages.

Kulcsszavak: szex, bűncselekmény, történelem

Keywords: sex, crime, history

Történelmi forgószínpad

„A szemérem elleni bűncselekmények tárgyában az egyes korok és népek felfogása rendkívül változó és változatos; sőt egyugyanazon cselekmény büntetőjogi értékelése is erős ingadozásokon ment keresztül”.¹

Az őskorszak

Az ősi korszakban a primitív kultúrájú népeknél a nő adás-vétel tárgya volt, a feleség a férj tulajdonát képezte, ebből következően a házasságtörés a házasság kiegészítő bűncselekménye. A házasságtörésért a férj a feleségével szemben a bosszú jogát alkalmazhatta, a nő szeretőjét pedig lopás címen vonta felelősségre, lévén „ellopta” feleségét.

A keleti népek

A keleti népek törvényei a házasság és a család intézményét óvták, ennek megfelelően főként a házasságtörést és a vérfertőzést büntették.

A legkorábbi fellelhető forrást a III. Uri dinasztia korából, UR-NAMMU király idejéből ismerjük, amelyben már kifejezésre jutott a nők erkölcsének és nemiségének büntetőjogi védelme, Ur-Nammu már büntette a szexuális erőszakot.

A babiloni Hammurabi törvénykönyve (Kr.e 1792-1750) a házasságtörésről így szól:

¹Angyal Pál: A szemérem elleni büntettek és vétségek, ATTILA-NYOMDA Rt., Bp., 1937. 5. o.

„Ha valakinek feleségét más férfival való fektében rajtakapják: kötözzék meg őket és dobják őket a vízbe; ha az asszony ura feleségének életét megkíméli: a király is megkegyelmez szolgálójának. Ha valaki másnak a feleségét, a ki hímet nem ismer, s apja házában lakik, leteperi, ölébe fekszik és rajtakapják: az az ember ölessék meg; az asszonynak ne legyen bántódása. Ha valakinek a feleségét tulajdon férje vádolja, de más férfival fekve rajtakapva nem lett: az istenre esküt tesz és e családjához tér vissza. Ha valakinek feleségére „más férfi miatt ujjal mutogatnak, de más férfival fekve nem lett rajtakapva: férje kedvéért a folyóba merüljön.”²

A fentiek tükrében láthatjuk, hogy jelentős védelemben részesült a házasság és a család intézménye.

Hamurabi törvénykönyve³ külön fejezetet szentel a vérfertőzésnek, melyben így szól:

„Ha valaki tulajdon leányát ismeri meg: az ilyen embert a városból űzzék ki.

”Aki fia feleségével követi el a cselekményt az ilyen embert kötözzék meg, s a vízbe dobják.”

„Ha valaki fiának menyasszonyt szemel ki, fia megismeri, utána ő maga fekszik ölébe és rajtakapják: az ilyen embert, kötözzék meg s a vízbe dobják.”

„Ha valaki fiának menyasszonyt szemel ki, de a fiú meg nem ismeri, s ő maga fekszik ölébe: 1/2 mané ezüstöt, fizet ki neki s mindent, mit apja házából hozott, hibátlanul visszaadja neki; szívének férje vegye el.”

„Ha valaki apja után anyja ölébe fekszik: mindkettőjüket pörköljék meg.”

„Ha valaki apja után mostohaanyja ölében, ki gyermekeket szült, éret'k: az illető az apai házból tagadtassék ki.”⁴

Mint a fentiekben hivatkozottakból látható Hamurabi törvénykönyve szigorúan büntette a vérfertőzést, a házasságtörést valamint a megrontást, a többi nemi erkölcs elleni bűncselekményeket a család maga büntette meg.

Az ókori keleten a vérfertőzés megítélése azonban már nem volt egyértelmű, hiszen az ősi perzsa jog támogatta és követendőnek tartotta a rokonok közötti nemi kapcsolatot, míg az ókori keleten létesült birodalmak túlnyomó része tilalmazta azt. A perzsa jog tehát nem ismerte a vérfertőzés tilalmát, sőt kegyes cselekedetnek számított egymással rokonságban álló személyek házassága, ezek közül is a legszentebb az anya és a gyermek házassága volt.

Az ifjakat Babilóniában lehetőleg még serdülőkorban megházasították, nehogy behálózzák, őket az ún. Istar papnők (Istar a szerelem Istennője, s a prostituáltak védője, papnői szentek és sérthetetlenek.)

Hamurabi törvénykönyve az erőszakos nemi közöselésről és a szemérem elleni erőszak büntetéről nem emlékezik meg.

Manu - a hindu hagyomány szerint az első ember és törvényhozó- kódexe, az ún. Manu-szmríti, jelenlegi formája a Kr.e 1. században alakult ki. Ebben a műben a tisztán erkölcsi szakrális és

²Kmoskó Mihály Dr.: Hamurabi Törvényei, KOLOZSVÁR, AJTA I K. ALBER T KÖNYVNYOMDÁJÁBAN. 1911.43-44;

³Ibid

⁴Kmoskó Mihály Dr.: Hamurabi Törvényei, KOLOZSVÁR, AJTA I K. ALBER T KÖNYVNYOMDÁJÁBAN 1911 47-48. o.

jogi parancsok elválaszthatatlanok egymástól valamint ez a törvénykönyv hozzájárul a kasztrendszer kialakulásához és rögzüléséhez. Törvénykönyvében széleskörűen szabályozza a házasságtörést. A szabályozás itt is nő és család központú, s mint ahogy Manu írja „*azon célból, hogy a férj tiszta nemzedéket kapjon, teljes buzgósággal kell őriznie feleségét*” ugyanakkor erősen férfiközpontú is, hiszen arra hivatkozik, hogy” senki sem képes az asszonyokat teljesen megőrizni a bűntől, ezzel utalva arra, hogy az asszonyok a bűnösök. Ezt támasztja alá az az elképzelés is, hogy a hűtlen feleség a következő létben sakálnak fog születni és mindenféle betegségek tovább fogják gyötörni.

Lássunk néhány kiragadott példát Manu törvénykezésében a házasságtörés szabályozásáról: „*azokat a férfiakat, akik másik feleségével házasságtörést követnek el, borzalmat keltő büntetésekkel bélyegezze meg a király, azután száműzze őket.*” Manu törvényei szerint már az idegen ember feleségével történő beszélgetés is pénzbírságot vont maga után. Ez alól kivételt képezett a vándorszínészek feleségeivel való kapcsolatlétesítés „*mert ezek maguk küldik feleségeiket másokhoz, vagy pedig otthon elbújva engedik őket vétkezni*” „*amelyik nő megcsalja a férjét, azt kutyákkal falassa fel a király olyan helyen, melyet sokat látogatnak*”; „*a férfi bűnöst pedig égesse meg izzó vaságyon.*”

A vérfertőzést rendkívül szigorúan büntették, Manu törvényei szerint, „*ha valaki atyjának feleségével, illetve mostohaanyjával nemileg közösül, tüzes vaságyra feszítve megsüttetett vagy arra kényszerítették, hogy vágja le a péniszét s a scrotumát s ezeket kezében tartva zarándokoljon délnyugat felé, míg csak holtan össze nem rogy.*”⁵

Manu törvénye szigorú büntetést rendelt a szűz lányok megbecstelenítőivel szemben: „*Aki egy leányt ennek akarata ellenére meggyaláz, az tüstént testi büntetést érdemel; ha ellenben annak beleegyezésével rontja meg és vele egyenlő kasztú, akkor azt az embert ne érje testi büntetés.*”

A kasztok közötti átjárhatóság jelentősen szabályozva volt a nemi élet terén is: „*Azt a leányt, aki felsőbb kasztúval szeretkezik, ne ítélje a király egyáltalában semmiféle pénzbüntetésre, de az olyat, aki szeretője egy alsóbb kasztúnak, azt kényszerítse arra, hogy erős őrizet alatt lakjék otthon.*”

„*Az pedig, aki a legmagasabb kaszthoz tartozó leánnyal szeretkezik, noha alsóbb kasztú, testi büntetést érdemel; az, aki egyenrangúval szeretkezik, köteles megadni a [házassági] díjat, ha az atya kívánja.*”

Az erőszakos jellegű cselekményeket a nemi élet vonatkozásában Manu szintén büntetni rendelte, mind az ellenkező mind az azonos neműek között:

„*Ha pedig valamely férfiú elvetemedettségből erőszakot követ el egy leányon, annak (a férfiúnak) rögtön le kell vágni a két ujját, s azonkívül hatszáz pénzbírságot érdemel.*”

„*Annak a leálynak a számára pedig, aki megront egy [másik] leányt, legyen kétszáz a bírság és fizessen a másíknak kétszeres házassági díjat, azon kívül kapjon tíz vesszőt (vesszőütést).*”⁶

⁵Angyal i.m. 87. o.

⁶Bochkor Mihály Dr.: Manu Törvényei BUDAPEST BENKŐ GYULA CS. KÁ KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉSE 1915.

Egyéb erkölcstelenség s fajtalanság büntetése a családra volt bízva s a védelem általában inkább a nők nemis tisztaságának megőrzésére irányult lévén, mint már említettem.

Manu lejegyezte „azon célból, hogy a férj tiszta nemzedéket kapjon, teljes buzgósággal kell őriznie feleségét.”

Figyelemre méltó Manu törvénykönyvében a házasságra való képesség női életkora, amely ugyan a középkori Európában is korábbi életkorra esett, mint napjainkban, mégis a házasságkötésre nyolc évesen képes lány nagyon fiatalnak számított és mai viszonyaink között ez elképzelhetetlen valamint morálisan abszurdnak számítana, valamint meg se valósulhatna.

Manu törvénykönyvében a pederasztia s a bestialitás a vérfertőztetéssel esett egy megítélés alá.

A mohamedán jog

A mohamedán jogban a házasságtörés nem számított önálló bűncselekménynek, hanem a fajtalanság egyik nemeként esett büntetés alá: a férfi büntetlenül követhette el a házasságtörést, ezzel szemben a Korán kettős mércét alkalmazva a nő félrelépését az alábbiak szerint büntette: „*ha nőitek házasságtörést követnek el, s ezt körötökből négy tanú bizonyítandja, börtönözzétek be őt házaikba, míg a halál ki nem szabadítja (Korán).*”⁷

A Korán a fajtalankodásról IV. fejezetében így ír:

„*Ha két férfi egymással fajtalankodik, mindkettőt büntesd, de ha megbánják és megjavulnak, engeddel büntetésüket*”, a büntetés megkövezés.

A bestialitás –állatokkal való közösülés- büntetése az elkövető megkorbácsolása és az állat megölése volt.⁸

KISS Imre az arabokról szólva megjegyzi, hogy a Korán szigorúan tiltotta a prostitúciót, azonban az ennek ellenére élt.⁹

A mohamedánoknál a szemérmert sértő cselekmények elkövetésének lehetőségét, főleg a vallásuk tilalmazta. A Korán így ír: „*Bűnbe esik az, aki szemérmerezeit nem takarja el kellően.*”¹⁰

Egyiptom

Az egyiptomi jogban büntetés alá esett a házasságtörés, -amelynek büntetése pénzbírság volt- és a vérfertőztetés valamint a pederasztia, amely férfinak a saját neméhez való vonzódását, különösen a fiatalabbak iránti vonzódását jelenti. Néhány peres adatból következtethetünk az incestus, azaz a vérfertőzés büntetendőségre.

A „szakrális prostitúciót” Isis és Osiris templomában előszeretettel gyakorolták, a papság eredménytelen próbálkozása ellenére is.

A pederasztia büntetésére a papiruszokból megállapíthatóan Vibius Maximus volt prefektus elleni büntetőper utal.

Az ókori népek legrészletesebb és legalaposabb szabályozását Izrael vallási és jogi parancsolatainak foglalataként az Ószövetség tartalmazza.

⁷Angyal Pál i.m. 99-111. o.

⁸Angyal Pál i.m. 72. o.

⁹Kiss Imre: Szerelmi élet az araboknál. Fejezetek a szexualitás történetéből. Budapest. szerk.: Oláh Tamás 83-88. o.

¹⁰Angyal Pál i.m. 181. o.

A népelemszámban, valamint gazdasági és katonai potenciál tekintetében a környező népeknél jóval gyengébb zsidóság számára alapvető jelentőségű volt a nemi erkölcs szigorú védelme. A 'kiválasztott nép' nem viszonyulhatott úgy a szexualitáshoz, mint a többi keleti kultúra, hiszen ezzel önazonossága kérdőjeleződött volna meg. Többek között a nemiség szabályozása volt az egyik kiemelt erkölcsi választóvonal, amely Izrael és a többi nép között fennállt. Az 'Ószövetség népe' a házasságtörést nemi különbségtétel nélkül halállal büntette, „*ha valaki a városban találkozik egy jegyben járó szűz lánnyal, és vele hál*” mindkettőjüket meg kell kövezni, ha azonban az erőszak a mezőn történt, csak a férfinak kellett meghalnia, „*hiszen a mezőn találkozott vele, ha kiáltott is a jegyben járó lány, nem volt, aki megszabadítsa.*”

Az a férfi, aki jegyben nem járó lány ellen követett el erőszakot, köteles volt a lányt feleségül venni, és a lány apjának ötven ezüst sékelt mátkapénzként megfizetni. Mózes V.28-29. szerint: „*Ha valaki el nem jegyzett szűz leánnyal találkozik és megragadja azt és vele hál és rajta kapják őket: akkor a férfi, aki vele hált, adjon a leány atyjának ötven ezüst siklust, a leány pedig leszen feleségévé.*”

Ez mutatja, hogy az egykori zsidó jog mennyire védte a házasság és a család intézményét. A családi élet védelme keretében széleskörűen üldözték a vérfertőzés vétkét. A zsidóság elsőként tette büntetendővé a homoszexuális kapcsolatot, amely azonban a környező népek szakrális prostitúciója által Izraelbe is beszűrődött.¹¹

A zsidó jog egyáltalán nem védelmezte a fiatalkorúakat, pontosabban csak annyiban, hogy halállal büntette azt, aki jegyben járó lánnyal közösült.

Mózes könyvében a természet elleni fajtalanság, azaz a nemi ösztönök természetellenes módon való kielégítését már megemlíti:

„*Férfivel ne hálj úgy, amint asszonnyal hálnak: utálatosság az.*” ... „*Semmiféle barommal ne közösülj, hogy azzal magadat megfertőztessed, és asszony se álljon meg barom előtt, hogy meghágja őt: fertelmesség az*”; a büntetés halál.

Az ókori Izrael szerelmi életéről RAJ Tamás megjegyzi, hogy a Biblia ugyan tiltotta a prostitúciót, de azért mindig jelen volt.¹²

A görög kultúra

A görög kultúrában a nemi erkölcsöt sértő cselekmények büntetőjogi szankcionálása sokkal enyhébb volt, mint az Ókori Keleten. A görögök „mindaddig megtűrték a legtöbb szexuális tevékenységet, amíg az nem veszélyeztette a család fennmaradását.”

Általános szabályozást a görögöknél nem találunk, a nemi erkölcsöt sértő bűncselekmények megítélése mindig az adott görög városállam gyakorlatát tükrözte. A görögök viszonylag kevés szexuális magatartást pónalizáltak és a büntetés kiszabás is enyhébb volt.

Az archaikus korban szokásjog alapján ítéleztek, sok példát találunk a házasságtörésre ebben a korban. Az athéni büntetőjogi gyakorlat már számtalan szemérem elleni bűncselekményre mutat rá, így beszélhetünk nőrablásról, házasságtörésről, kettősházasságról, szexuális erőszakról,

¹¹ Madarassy-Molnár Máté, *Iustum Iaequuum Salutare* IV.2008/1 126. o.

¹²Raj Tamás: *Szerelem és házasság az ókori Izraelben* 89-104. o., *Fejezetek a szexualitás történetéből*. Budapest, 1986. szerk.: Oláh Tamás

paederasztjáról, vérfertőzésről. Ha az asszony tisztességes volt, de férje őt tetten érte házasságtörés közben, férje megölhette a hűtlen házastársát. Amennyiben a feleség prostituált volt, vagy a házasságtörést bordélyházban követte el, illetve a feleket a férj hozta össze, ha a férj megölte a feleségét az már bűncselekménynek minősült. Ha a nő büntetése elől elmenekült, teljes jogfosztással sújtották, bárki bántalmazhatta, sehol sem kaphatott menedéket, a szentélyekbe se fogadták be, egyedül a megölését tilalmazták.

A házasság felbontásánál felbontási ok volt Plutarchos szerint a kettős házasság elkövetése. Habár görög mitológiában egyes istenek testvéreikkel éltek házasságban- Zeusz testvérel Hérával házasodott össze- az állami büntetőhatalom ezt büntette.

Amikor Zeusz, beleszeretett Ganümédészbe, leszállt a földre, hogy kielégítse a vágyait. Zeusz efféle földi kicsapongásai gyakoriak voltak, ez az eset azonban kirítt a többi közül: az elcsábított Ganümédész ugyanis férfivolt.

A fiúszerelem így az olümposzi istenek számára sem volt ismeretlen, bár nem volt gyakori.

Különös, hogy Athén történetében volt olyan korszak, amikor bizonyos társadalmi rétegek számára ez volt a mindennapos gyakorlat, s a nőekkel való érintkezést valamiféle szükséges rossznak tekintették: eszköznek, amelynek segítségével törvényes utódokat lehetett nemzeni.¹³

A pederasztia büntetése közmegevetés és a templomba gyűléseken való részvétel, valamint a bíróság előtti való megjelenés jogától való megfosztás volt, ennek az volt az indoka, hogyha a férfi magát férfinak pénzért átengedi az, ha megfizetik hazáját is hajlandó elárulni.¹⁴

Plutarchos szerint Szolon törvényei értelmében: Aki szabad nővel erőszakot alkalmazva közösült, száz drachma pénzbüntetéssel büntettetett.

„Az ókori görögök az anyagi ellenszolgáltatás fejében végzett szexuális tevékenységnek legalább öt fajtáját ismerték: a rabszolgányok, a bérelhető fuvoláslányok, a pornék és a hetairák szolgáltatását, valamint a szakrális prostitúciót. Az antik prostituáltak elitjét a hetairák képezték, míg a pornénak nevezett tucatörömlányok szolgáltatásai jóval olcsóbbak voltak, s az ő nevüket őrzi ma is a pornográfia, a „pornék lerajzolása” kifejezés.”¹⁵

Az ókori görög kultúrában korlátozás nélkül vásárolhattak és adhattak el rabszolgányokat, az egyetlen feltétel az volt, hogy szabad születésű görögöket – háborús viszonyokat leszámítva – nem lehetett rabszolgasorba kényszeríteni.

Az Aphrodité-szentélyekben üzött prostitúció keleti eredetű volt a görögöknél, az Astarte- és Istar-szentélyek voltak az ókori Keleten a prostitúció központjai, s a szerelemistennő „papnői” gyakran rabszolgasorban élő örömlányok voltak.¹⁶

Az Aphrodité- szentélyekben a lányok korlátlanul szeretkeztek az odasereglő férfiakkal. Ezeknek a szentélyeknek a sajátossága az volt, hogy a lányok az Istennő kegyei elnyerése érdekében adták oda a szüzességüket, a rítust végrehajtó férfiaknak, akik ingyenesen és minden kötelezettség nélkül részesülhettek a nemi örömeikben.

¹³ RUBICON Németh György: A hetairák szabadsága. Prostitúció Hellaszban

¹⁴ Angyal Pál i.m. 71. o.

¹⁵ RUBICON, Németh György: A hetairák szabadsága. Prostitúció Hellaszban

¹⁶ RUBICON, Németh György: A hetairák szabadsága. Prostitúció Hellaszban

A görögöknél megtalálhatók a hetérák is, a művelt társalgó nők, akik a barátságukat pénzért árusították, mintegy ideiglenes lelki társaként voltak jelen a férfiak életében.

A görögöknél a rabszolganők ágyasok voltak, csak a testi szükségletek kielégítésére szolgáltak és semmi másra.

Egy kvalifikált női prostituált számára még a legmagasabb körökbe való fölemelkedés és betagozódás nem jelentett különösebb gondot, a prostitúcióra vállalkozó szabad születésű ifjút kizárták az állampolgári jogok gyakorlásából, nem szólalhatott föl a népgyűlésen, nem viselhetett semmiféle hivatalt, nem tehetette be a lábát a szentélyekbe, s ha ezt megszegte, életével fizetett.

Azt, hogy a vérfertőzés bűncselekménynek számított megerősíti Kimon, Miltiades fiát, ki nővérevel közösült, száműzték a városállamból.

A görögöknél a házasságtörés esetében akár a feleség, akár az ágyas (concupina) követte el a cselekedetet a férfit megillette az a jog, hogy megölje a feleségét, ha tetten érte.

Szólón törvényei azonban később ezt már enyhítették, mivel a magánbosszú oly mértékben elterjedt, hogy ennek megszüntetése céljából a megcsalt férjnek lehetősége volt a bíróságon panaszt tennie. Arról már nincs ismeretünk, milyen büntetést szabott ki ez esetben a bíróság.¹⁷

Már a görögöknél is megjelent pornográfia intézménye. A kifejezés a görög porné (kéj nő) illetve pornos (kéjfiú) szavakból ered, és arra a művészre utal, aki róluk képet fest, szobrot készít, illetve róluk ír.

A szexualitásformába öntése volt, a hermák (Hermes-kövek) a régi görögök Istenének, az emberi szaporodás Istenéről, Hermés-ről elnevezve. Ezek nem mások, mint óriási phallosok vagy hatalmas kőoszlop emberfejjel és phallossal. Szeméremsértő jellegükön elsőként az athéni fiatalok háborodtak fel, akik Kre. 415-ben az ilyen felállított hermák jelentős részét szétrombolták, megcsenkítették.¹⁸

A rómaiak kora

„A rómaiak nemi erkölcséhez való viszonyulását felvázolni nem egyszerű feladat, hiszen mást jelentett a köztársaság korai éveiben, mást Augustus korában, majd a késő császárkorban a kereszténység államvallássá tétele után. Míg az archaikus-kor vallási-erkölcsi megalapozottságú gyakorlata alapvetően a többi ókori szabályozással mutatott hasonlóságot, addig az első évszázadokban tapasztalható erkölcsi züllés a büntetőjogi alapokat is kikezdte, bizonyos cselekményeket kivett a tilalmazott magatartások közül, míg a többinek a büntetését enyhítette.”¹⁹

A rómaiak jogrendjében sokáig szintén a domestica disciplina hatáskörébe tartozott a nemi erkölcsöt sértő cselekmények megtorlása, s főleg a női nemi becsület védelme.

A Római Birodalom virágzásával a házasságon kívüli nemi élet s a gyermektelenség olyan méreteket öltött, hogy az erkölcsöknek a lazulása az állam alapjait is megingatta.

A római jogrend kezdetben csak a férjzett nőt és ennek szeretőjét büntette, a nős férfi hűtlenségét nem büntette, ha az hajdon nővel közösült.

¹⁷Angyal Pál i.m. 99. o.

¹⁸Angyal Pál i.m. 161. o.

¹⁹Madarassy-Molnár 132. o.

A lex Julia de adulteriis (Kre.736) már részletesebb szabályokat tartalmazott, amely szerint: a házasságtörésen tetten ért nőt, s annak büntársát vagy az apja, kivételes esetekben a férje büntetlenül megölhette, a házasságtörő férfit vagyoni büntetés mellett halállal büntették, a nőt pedig örökre zárdába zárták, két év után a megcsalt férj hűtlen feleségét visszafogadhatta házába. A lex Julia de adulteris és több törvény a szemérmes, nemi erkölcsöt sértő cselekmények egész sorát közbüntetésnek vetette alá, így büntetendő volt az incestus (vérfertőzés) az adulterium (házasságtörés) a stuprum (tisztes hajadonnal vagy özvegygel való közösülés), a lenocinium (kerítés), a tisztességtelen házasságkötés, a bigamia, (kettős házasság) de csak Diocletianus óta, a csábítás (de csak Constantin óta) a pederasztia (stuprum cum masculo).

A concubinatus (ágyasság) és a fornicatio (kéjnlővel közösülés) nem volt büntetendő.²⁰

A római jogban a nyilvános erőszakoskodás körébe tartozott a szexuális erőszak és a szexuális cselekmény. A császárság korában a római jog büntette ugyan: a férjet, ki feleségének fajtalankodását üzleti célokra kihasználta, azt, aki lakását házasságtörőknek, ki a házasságtörőt tettest elengedte- szoros értelemben-vett kerítés azonban büntetés alá nem esett.²¹

Az archaikus korban a vérfertőzés (incestus) szakrális bűncselekménynek számított mely bűncselekményt kezdetben csak a VESTA-szüzek követhették el, amennyiben papi szolgálatuk alatt férfivel kerültek közelebbi kapcsolatba.

A császárkorban mind a vér szerinti, mind a jogi rokonok körében büntették a nemi kapcsolatot. A Római Birodalom kései évszázadaiban már a gyám és a gyámolt, a helytartó és az alárendelt provinciabeli valamint keresztény és zsidó nemi viszonya is vérfertőzésnek számított. E büntetés kezdetben halál, majd enyhülve később száműzetés volt. A modern jogtól eltérően a római büntetőjog nem az érintett személyek közötti nemi aktust büntette, hanem a huzamosabb időtartamot figyelembe véve ezen személyek együttélését. A vérrokonoknál már a házassági kötelék nélküli együttélés is vérfertőzésnek számított, míg a jogi rokonoknál csak a házasság minősült büntetendőnek.²²

A római jog a prostitúció jogi szabályozása terén a mai napig hasznos tanulságokkal szolgál. A rómaiak hamar ráébredtek arra, hogy célszerűbb a prostitúciót – korlátozott keretek között és szigorú hatósági ellenőrzés alá helyezve – megtörni, mint abszolút módon betiltani és büntetni. A „megtűrés” nemcsak a szigorú állami felügyeletben nyilvánult meg, hanem különféle jogi korlátozásokkal is igyekeztek elvenni az örömlányok kedvét a mesterségük gyakorlásától. Ennek ellenére a császárkorban egyre inkább elfajuló prostitúció ellen már a büntetőjogi szankciók is kevesek voltak. Abszolút tilalom kimondására azonban nem került sor, mert a császárok világosan látták, hogy a prostitúció teljese felszámolása egyszerűen lehetetlen.

A rómaiak alapvető értéknek tartották a monogám házasságot, a családi élet erkölcsi tisztaságát, a női becsület, sőt a szeméremérzet védelmét is. A rómaiak meglehetősen szemérmesek voltak. Ugyanakkor a rómaiak szemléletmódját kezdettől fogva meghatározta a liberalizmus, amely alapján a prostitúciót ugyan elítélték és megvetették, de mint szükséges rosszat mégis eltűrték.

²⁰Angyal i.m. 6. o.

²¹Angyal i.m. 100. o.

²²Madarassy-Molnár i.m. 133. o.

A prostitúciónál Ulpianus és a többi római jogtudós is csak a kéjnéket említi (meretrices, feminae probrosae), holott voltak férfi prostituáltak is. Az ilyen férfiak nem számítottak kifejezetten prostituálnak, de a kéjnékhöz hasonlóan ők is viselték a becstelenség (infamia) bélyegét (szerencséjükre csak képletesen, nem a bőrükre égetve).

Hasonlóképpen ítélték meg a rómaiak a színészeket, főleg a színésznőket és a táncosnőket. A prostitúcióval azonos megítélésben részesült a lenocinium, vagyis a kerítés, bordélyház üzemeltetése, illetve a prostituáltak más módon történő foglalkoztatása. Ulpianus kifejezetten hangsúlyozza, hogy a lenocinium semmivel sem különb a prostituált tevékenységénél.²³

A rómaiak a görögökkel ellentétben a homoszexualitás sokkal kevésbé túrték meg, így a természet elleni fajtalanosság (stuprum cum masculo, paderastia) már a köztársaság korában is súlyos bűncselekménynek számított.²⁴

A köztársaság végén és a principátus elején a selyemfiú büntetés tízezer sestertius megfizetése volt, majd Constantinus az egyre erősödő keresztény tanítás hatására már halálbüntetéssel rendelte büntetni az azonos neműek közötti szexuális kapcsolatot.²⁵

A kerítés és rokon cselekményei a római jogban nem emelkedtek önálló fogalomká, ugyan a császárság idején büntették:

„a férjet ki feleségének fajtalanokodását üzleti célokra kihasználta, azt, aki lakását házasságtörőknek átengedte, ki a házasságtörő tetteit elengedte azonban a szoros értelemben vett kerítés nem volt büntetendő.”²⁶

A germánok

A germán népjogokban a házasságon kívüli nemi közösülés (fornicatio) a Muntwalt²⁷ és Sippe²⁸ büntető hatalma alá esett, míg a középkor vége felé több jog pénzbírságot, botbüntetést, korbácsolást, sőt a keleti gótoknál tűzhalállal sújtották.

Emellett a Római Birodalom kései évszázadaihoz hasonlóan tiltották a keresztények és a zsidók közötti nemi érintkezést.

A házasságtörést (adulterium) eredetileg csak a nő vonatkozásában büntették, mely büntetés magánjellegére tekintettel, kiűzték a házból, végigkorbácsolták a városban.

Később ezt pénzbírsággal szankcionálták, haját levágták, amennyiben nem akart vagy nem tudott fizetni orrát fülét levágták. Megjegyzem némely jog a férfit is büntette.

A kettős házasság sokáig büntelen volt, később fellelhető hogy súlyos büntetésben részesült az elkövető.²⁹

Tacitus erről így ír:

²³ RUBICON: Földi András: Prostitúció és a római jog

²⁴ Madarassy-Molnár i.m.134. o.

²⁵ Angyal Pál i.m. 72. o.

²⁶ Angyal Pál i.m. 110. o.

²⁷ a nő felett hatalmat gyakorló személy

²⁸ nemzetiség, család

²⁹ Angyal i.m. 6. o.

„mégis szigorúak itt a házasságok és erkölcsüket egyetlen ponton sem lehetne inkább dicsérni, mert majdnem egyedüliek a barbárok között, akik egy feleséggel beérik, kivéve nagyon keveseket, de azok sem a gyönyör kedvéért, hanem mert előkelőségük miatt sokan környékezik meg őket házassági ajánlattal. Hozományt nem a feleség ajánl fel a férjnek, hanem a feleségnek a férj. [...] Tehát jól védett szemérmességben élnek, a látványosságok csábításai, a lakomák bujtogatásai nem rontották meg őket. A titkos levelezést a férfiak éppen úgy nem ismerik, mint a nők. A lakosság nagy számához képest fölöttébb kevés a házasságtörés; büntetése azonnali és a férjre bízva: levágja az asszony haját, a csupasz nőt rokonainak szeme láttára űzi ki a házból és az egész falun végigkorbácsolja. Mert a szemérem áruba bocsátására nincs mentség: sem szépségével, sem fiatalságával, sem gazdagságával nem fog férjet találni. Mert ott senki a vétkéken nem mosolyog, és a csábítást vagy elcsábítást nem nevezik korjelenségnek.”³⁰

Az erőszakos nemi közösülés és a nőrablás büntetendő volt, korábban pénzbírság, később lefejezés, vízbefojtás, kerékbetörés volt a megtorlás.³¹

A csábítás és a munwalt beleegyezése nélkül kötött házasság pénzbírságot vont maga után, a concubinatust azonban a világi jog nem büntette.

A vérfertőzés büntetése kezdetben pénzbírság, majd száműzetés; a középkori német jogok a XV. századig nem büntették a cselekményt.

A természet elleni fajtalanság (férfiak között), -amely fogalom a hatályos Törvénykönyvünkől kivetetett- Tacitus idején vízbefullasztással büntetendő büntett, viszont több helyen sokáig nem tartozik a bűncselekmények közé.

A bestialitás (embernek állattal fajtalankodása) halálbüntetés alá esett.

A vérfertőzést a germánok már az ősidőktől fogva főbenjáró bűnnek tartották.

Childebert-nek 596. évi rendelkezése kimondja, hogy a mostoha anyával kötött házasság halállal büntetendő. Később száműzés, vagyonek Kobzás, illetve pénzbírság járt a bűnelkövetőknek. A világi hatalom azonban akkor lépett fel, ha a tettesek az egyházbírók által kiszabott szétválási parancsnak nem tettek eleget.

A germán népjogokban az erőszakos nemi közösülés és a nőrablás szorosan összefüggő fogalmak voltak. A büntethetőség feltétele az volt, hogy amint a nő megszabadult a tettes hatalma alól, panasszal éljen.³² Ez a szabályozás, azaz hogy e bűncselekmény magánindítványra büntetendő napjaink büntetőjogában is fellelhető.

A bíróság előtt két botot állítottak fel, az egyik mellett a tettes, míg a másik bot mellett a sértett nő Muntwaltja³³ állt: a nőnek felhívásra választania kellett, amennyiben a Muntwalt botjához ment, a tettest megbüntették. A büntetés általában halál, némely helyen vesszőzés, míg máshol szolgaságba vetés volt.

Megjegyzem, mint ahogy kiemelkedő jogtudósunk Angyal Pál könyvében olvasható, a nőrablás rablónépe házasság keretében elismerést nyert több helyen, és a csábító csak vagyoni szolgáltatással tartozott a családnak tetteért.³⁴

³⁰ TACITUS ÖSSZES MŰVEI, EURÓPA KÖNYVKIADÓ, 1980, 55. o.

³¹ Angyal i.m. 6. o.

³² Angyal i.m. 19. o.

³³ a nő felett hatalmat gyakorló személy

³⁴ Angyal i.m. 20. o.

A megfertőztetés vonatkozásában középkori germán jogok is csak a stuprum keretében büntették a fiatalfiatalkorúak sérelmére elkövetett szexuális bűncselekményeket, és ha a sértett nő volt, a tettesnek deflorációs bírságot kell fizetnie.³⁵

A germán népjog Tacitus idején az alábbiak szerint szabályozta a férfiak közötti fajtalankodás büntetését: az egymással közösülő férfiak vízbefulladásal lakoltak e cselekményükért. A kerítés, mint fajtalankodásra való felbujtás, illetve annak elősegítését súlyos büntetéssel sújtották, úgy, mint kéz, orr, fül megcsönkítése vagy esetleg elégetés. A szemérmetlen érintés büntették a germánoknál inkább, becsületsértésként büntették.³⁶

A téma komplexitása és a történeti háttér felderítése további kutatás irányvonalat jelölhet ki, a jelenkor vonatkozó szabályozásának áttekinthetősége és megismerhetősége érdekében, hiszen a múlt híd lehet a jövőbe így zárzó helyett gondolataimat Foucault gondolataival vetem a jövőre:

„Aki a szexualitásról beszél, bizonyos mértékig kivonja magát a hatalom fennhatósága alól; megkérdőjelezi a törvényt; s ha csak egy csipetnyit is, megelőlegezi az eljövendő szabadságot.”
³⁷

Felhasznált irodalom:

1. ANGYAL Pál: A szemérem elleni büntettek és vétségek, Attila-Nyomda Rt., Bp., 1937.
2. BOCHKOR Mihály Dr.: Manu Törvényei Budapest Benkő Gyula CS. Ká kir. udv. Könyvkereskedése 1915.
3. FOUCAULT: A szexualitás története, Budapest, Atlantisz, 1999 – eredeti: Paris 1984
4. KISS Imre: Szerelmi élet az araboknál. Fejezetek a szexualitás történetéből. Budapest. szerk.: Oláh Tamás 83-88. o.

³⁵ Angyal i.m. 61. o.

³⁶ Angyal Pál i.m. 180.o.

³⁷ Foucault: A szexualitás története, Budapest, Atlantisz, 1999 – eredeti: Paris 1984

5. MADARASSY- MOLNÁR Máté: Adalékok a nemi erkölcs elleni bűncselekmények Csemegi-kódex előtti történetéhez, Jogtudományi közlöny, 64.évf. 7-8.sz. (2009.) 343-351.o.
6. MADARASSY-MOLNÁR Máté, Iustum Iaequum Salutare IV.2008/1 126. o.
7. RAJ Tamás: Szerelem és házasság az ókori Izraelben 89-104. o., Fejezetek a szexualitás történetéből. Budapest,1986. szerk.: Oláh Tamás
8. FÖLDI András: Prostitúció és a római jog, 64.évf. 7-8.sz. (2009.) 343-351. o.
9. NÉMETH György: A hetairák szabadsága. Prostitúció Hellaszban, http://old.rubicon.hu/magyar/nyomtathato_verzio/a_heteirak_szabadsaga_prostitutio_hellaszban/
10. SZENTI Tibor: Paráznák, Budapest 2009. 111. o.
11. Tacitus összes művei, Európa könyvkiadó, 1980,55. o.